

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 2.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издаје за време бављења позоришне друживе у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца поједан пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

О МАХНАМА ГЛУМАЧКИМ.

Многи су писци писали до сада о махнама и недостатцима глумачким; изнели су огледало, које заступа у немилу облику представља глумцима слике њихове.

Тако н. пр. Гете вели о глумцима: „Много се говори о позоришту, али ко сам није суделовао у њему, тај га не може себи представити. Како глумци себе потпуно не познају, како свој занат врше без размишљања, како су им захтевања бескрајна: о томе људи немају појма. Сваки од њих хоће не само да је први, него и једини; сваки би хтео, да све друге искључи, а не види, да с њима заједно једва нешто може да изврши; сваки мисли, да је за чудо оригиналан, а овамо је неспособан да се нађе у нечему, што је изван онога, што је обично; при том га непрекидно мори некакав немпр за оним, што је ново. С каквом жестином напада један на другога, и само најниже самољубље, најнеограниченије користољубље држи их у заједници. О међусобном лепом понашању нема ни разговора; вечито неповерење потхрањује се подмуклошћу и срамним говором: ко не живи неваљало, тај живи будаласто. Сваки ти то тражи некакво право на безусловно поштовање, сваки је осетљив према најмањем прекору. Све је он то и сам боље знао. Па за што је дакле увек противно радио? Увек у новчаној неприлици и увек без поверења, чини се, као да се ни од чега толико не плаше, као од разума и доброга укуса и као да ништа толико не траже да одрже, као господарско право своје личне самовоље.“

Ко не ће признати, да је Гете написао

ове речи из свог рођеног искуства, које га је с глумцима често у сукоб доводило?

Али, нека *наши* глумци и нису оваки, нека је у овим и подобним оценама доста жучи и претераности — опет се мора признати, да у њима има и доста умеснога прекора, да има доста и истине. Према томе од преке је потребе, да глумци сами на себе обратe већу пажњу, да се отресу рђавих навика, да се потпуно посвете позоришту, да с пуном, одушевљеном љубављу обгрле уметност, и да поступно, поправљајући публику, поправљају и усавршују себе. Само тако прославиће се тај истини посвећени храм, коме су се и сами посветили, да у њему потхрањују вечити пламен љубави према свему, што је лепо, племенито и узвишено.

Да је то тешка борба, о томе не сумња нико, ко познаје глумачки темперамент и живот, али баш у такој тешкоћи је заслуга и врлина. Што се лако постизава, нема никакве вредности у нашим очима. „И сама дуга“, вели Гете, „појављује се на тамној основи, па тако се исто и најлепше шаре нашега живота појављују на тамној основи; тако се исто морају капље показати кад треба да се усхитимо.“ Уметност је вечна, а живот кратак. До ње се само с муком долази. Бисер се не налази на површини морској. А ко себе побеђује, тај, тако рећи, побеђује свет. Па зар глумац с позорнице не влада светом?

Осим споменутих махна имају глумци једну, често веома непријатну махну, а та је, што радо „екстемпоришу“ на позорници. Нарочито у шаљивим улогама некима

је и срце и душа, ако могу кога из публике да исмеју или да наруже. Уплетањем својих мисли и досетака у драмско дело чине две погрешке: једну, што саоме писцу подмећу оне мисли, којих би се неки често морао стидети, а другу, што вређају своје суграђане начином недозвољеним, за вештака недостојним.

Колико је могао и смео писац изложити презрењу или исмејавању ову или ону слабост људску у опште, он је то учинио начином невређљивим, придржавајући се прописаних граница у томе. Па кад писац износи узоре, клонећи се сваке увреде појединаца, с каквим правом сме глумавређати овога или онога с позорнице?

Позориште треба да је глумцу светиња у сваком погледу. Чист од сваке

мржње и освете према појединцима, прави глумац ступа на позорницу као учитељ и поправљач својих суграђана увек с туђим, пречишћеним, идејалним осећајима; он излази на позорницу, на то светилиште, да нам из њега тумачи и црта слике необичне, дивне, божанствене, а не да нам се наруга, да нас окаља и презрењу извргне, да нас од позоришта одврати и срце нам напоји горчином према уметности.

Глумци, дакле, ваља да се клоне навике, која не служи на част ни њима ни позоришту, која песничтво тужно свлачи с његове висине у низину, па ће публика радо подносити неке њихове необичне особине, знајући, да су оне неразлучне од поезије њихова живота.

(Свршиће се.)

ЛИСТИЋИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Наши сељани*. Позоришна игра из народног живота, с певањем, у три чина написао Мита Поповић, музика од Ј. Пачуа.) (Свршетак.)

Осим ових чисто драматуршких погрешака и њихових наравних последица имају „Наши сељани“ и махна друге врсте.

Најглавније су оне, што су потекле из непознавања народа; — што дакле греше против истине и верности у карактерима и ситуацијама. Ко хоће да црта народ, морао му је загледати до у дубину душе његове, па и кад га идеалише или карикира — уметничке цели ради — не сме прећи неке извесне границе, те истину за собом оставити. И идеалисање и карикирање мора се опет оснивати на потпуном познавању навика, назора, осећаја, језика и васколике нарави народа, и мора се по тој парадигми равнати. Што год се на други начин изведе, што је наметнуто, туђе, позајмљено, странао или искварено и лажно, то се тако и прима, те не може имати успеха.

Да нам песник није познавао народ до у дно његове душе, види се из више примера. Ни главне особе нису цртане према правој нарави наших сељана, а међу побочним карактерима и ситуацијама — у епизодама — је толико странао и за нас непојмљивог, да човек мора помислити на туђе узоре или на машту. Ни Јоца ни Анта, ни Ката ни Вата, ни Смиљана ни Раде нису савим чисти и без туђинских атрибута. И ако су, по главним потезима, баш прави српски типови,

по гдекоја цртица њиховог начина и њиховог делања није сродна нашим сељачким назорима и навикама, те према томе кадшто покажу или учине и оно, што је нама странао. У побочним особама и ситуацијама — у правим епизодама — има тога још много више, и човек чисто незна, хоће ли ту погрешку песникову приписати његовом непознавању народа, или и опет оној страсти, да шареним сликама попуни празнине.

Још се већма истиче та погрешка у дикцији. Не верујем, да писац баш ни толико није познавао народа, да је у дикцији могао такве погрешке чинити, него све мислим, да је то онај исти „Fluch der bösen That,“ који је пиеса и иначе завео, т. ј. његова песничка природа. У свакој речи истиче се лирски песник, и место простака газде, место сеоске жене, место пастира, место безазлене девојке, говори нам са позорнице Мита Поповић у свом лирском језику; у свом китњастом начину. Кадгод тако што чујемо, ми се оствестимо, и сва нас илузија прође.

И са позоришно-техничке стране има замерака. Било би од много већег позоришног ефекта, да је н. пр. Раде банчио у крчи, али ипак на доглед својих честитих родитеља. Тај би призор био и истинитији и савршенији, него она гунгула у соби Јоциној. И добош је на позорници неумесно и почетничко ерество за ефекат — и ако је већ употребљено у странаој литератури — па би се слободно могао заменити другим призором, или би се могао само

наговестити. Штрбецање и срицање Јованкино не бих морао ни споменути, јер држим, да је сва та епизода излишна.

Може бити да би се још нашло погрешака ове или оне врете, али поред свега тога остају „Наши сељани“ и опет посао, који има својих врлина и лепота, и кога наша сиромашна драмска литература не сме и не може ласно одбацити. У „Нашим сељанима“ је језгра доста здрава, а тенденција морална, чиста и снажна. И ако је погдешто заматано, замршено, бледо и непотпуно, опет — ма из далека — видимо, у чему грешимо, и како би нам се ваљало поправити. Слика чивутина, слика Анте, Јоце и т. д. остаће сваком у успомени, и гдегод се стеку сличне прилике, изаћи ће му пред душевне очи. И ако те слике нису са свим савршене, опет нас напичношћу подсећају на појаве, које се сваки дан понављају, и које ће се у нас још дуго понављати. Тиме нам онда служе као живи пример, и утичу на нас непосредно.

С тога ја не бих саветовао, да се овај комад брише из репертоара наше позорнице. Он ће и у овом облику имати увек своју благодарну публику; он ће и овако несавршен благотворно дејствовати на неке делове нашега народа, а то је довољно — особито кад се помисли, да смо ми у том смеру прави сиротани. Ако би још писац вољан био, да праву и здраву језгру одели, изљушти и боље обради; да прегоре оне шарене наките и онај телеј, што без цели заслепљује; ако би још писац знао сузбити своју лирску природу — свој индивидуалитет — те пустити праве сељане, да на позорници говоре и творе: онда бих ја први био, који би ту позорничну игру поздравио — ако не у литератури, оно бар на позорници — са искреном добродошлицом. Не хтене ли то овом приликом, нека му ови моји приговори не буду тешки, него нека му служе као нагавест за даље дељање у том смеру. Што овај мах није са свим успело, може бити, да ће други пут, особито ако буде воље за даљи труд и дубљу студију и драмске појезије и народа.

Што се саме представе тиче, ја сам мало у неприлици. Не познајем особље, а нисам рад, да из једне представе црпим свој суд. Толико смем рећи, да представљачи нису комаду шкодили. Беше их, шта више, и таквих, који су својом игром загладили по гдекоје неконвенцијенције, које би се иначе јаче истакле.

Ни певање није сахранило композицију. Ако се местимично није допало, више је кривице или композитерове или ауторове, него езекутаната. Шта више, изгледало је, да и радња и певачи стењу под притиском оних силних монотоних, гдекада неприличних, а готово све из једног мотива изведених песама.

(*Сеоска лапа.*) Позоришна игра у 3 чина, с певањем, написао Е. Тот, превео и за српску позорницу удесио С. Дескашев, музика од Д. Јенка.

„Сеоска лапа“ одомаћила се већ и у нашем српском народном позоришту: приказана је досад више пута и у Н. Саду и по другим местима. Шта више прилике је било, те смо гледали ту „лолу“ и од чланова једног маленог приватног позоришног друштва.

Није, рекли бисмо, „Сеоска лапа“ сама по себи, а особито не они многи призори свађе, вике, гушања, задобили српску публику, колико песма и свирка у тој позоришној игри. У опште уверили смо се, да глума певањем привлачи публику више него друга која; ако је певање поред тога још и лепо — тим више.

Позоришна игра ова пуна је живих призора; да кажемо и сувише живих, јер долази и до гуже. Зар баш мора тога толико бити? Истина из мађарског је живота „Сеоска лапа“, ал' опет зато гушање сваки час — није лепо нигде па ни на даскама.

„Сеоска лапа“ пропраћена је већ више пута кроз редове овога листа, зато се и не упуштамо у оцену дела самог, наведосмо једно само, чему би се лако дало доскочити.

Приказ глумачки у целини није био баш особит у недељу 29. децембра 1885. Узрок је томе у новијим и млађим члановима друштва позоришног. Од старих приказавача било је њих само троје, а сви други приказивали су — код нас бар — први пут своје улоге. За старе можемо рећи, да су се одржали потпуно на пређашњој висини, а особито г. *Добриновић*; оно његово „ево виш овде баш ту сам стајао и т. д.“ не оге му нико. *Г. Марковић* био је добар, само као да није био потпуно при гласу. Кад би приказ новајлија мало оштрије на око узели, имали би смо многу рећи, можда коју и горку, можда би се и побркали с киме! Међу тим имамо на уму, да је сваки почетак тежак, па тиме правдамо приказ г. *Милојевића*, г. *Бурђевића*, од кога смо се више чему надали, а особито правдамо игру гђе *С. Бркићеве*, а оправдаћемо и представу осталих приказивача. Гђца *Л. Хаџићева* приказала је Јелку и вољно и несташно, но поред воље треба за Јелку и другог гласа; али томе није гђца Хаџићева крива. Гђца *М. Максимовићева* лепо се показала, а особито у милим и благим погледима; онаки погледи доиста могу поправити и већег лолу од Стеве. *Г. Банџ*, судећи по циганину, има изгледа, да ће се дотерати временом за доброга глумца.

Публике је било доста.

С.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

6. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИЛАТИ 2.

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 2. ЈАНУАРА 1886.

ПРВИ ПУТ:

СТРЕЛАН.

ДРАМА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО ФРИДРИХ ХАЛМ, ПРЕВЕО ЈОВАН ГРЧИЋ.

ОСОБЕ:

Ренеј од Ломенџа, гроф Домартенски		М. Максимовићева.
Адела, његова мати		Д. Ружићка.
Бертран, гроф Бријенски		Банић.
Ренар, канцелар	} у служби грофице Домартенске	Васиљевић.
Етјен, лечник		Десимировић.
Пјер Ванел, дворник		Милојевић.
Марсел де При, оружник		Ружић.
Пињрол	} клетвеници дома ломенијева	Петровић.
Лаклов		Ђурђевић.
Ришај		Кестерчанек.
Жером, челник замка Арбоа		В. Димитријевић.
Маргота, сељакиња		Д. Бандобранска.

Витези, племићи, кољаници. — Збива се у последњој половини четрнаестог века у Савојској, и то: први и последњи чин у замку Арбоа, а остали чинови у оближњим добрима домартенским у околини.

У суботу 4. јануара први пут: „ДЕБОРА“. Позоришна игра у 4 чина, написао Мозентал, превео Н. В. Ђорић.

Улазнице се могу добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 $\frac{1}{2}$ САХАТА.